

VARGA ENDRE

A rábaközi erdőállomány viszonyai, egészségi állapota az elmúlt 100 év vízgazdálkodásának figyelembevételével

Miért most vált aktuálissá a Rábaköz vízgazdálkodásának kiértékelése, felülvizsgálata? Egyik oka az, hogy már 8-10 éve küszködünk a szárazsággal, egyre kevés a csapadék, a talajvíz süllyed, egyre több a kiszáradt fa. Az elmúlt 2-3 évben a leszáradás hatványozottan jelentkezett, olyannyira, hogy fenyveseink teljes egészében veszélybe kerültek, 60-100 éves tölgyeseink csúcsszáradásnak indultak, fokozott mértékben megjelent rajtuk a fakín. Az elmúlt évben – főleg a gyengébb termőhelyeken – fiatal tölgyeseinkben is sok volt a száradék. Hogy mentünk a pusztulásban lévő faanyagot, 1989-ben 177 m³ 1990-ben 517 m³, 1991-ben 912 m³, 1992-ben 1804 m³ száradékokat termeltünk ki, és ez a folyamat 1993-ban is folytatódik. Természetesen más oka is lehet egyes fák pusztulásának, de összességében az elsődleges ok biztos, hogy a csapadékhány, a vízhiány. Másik oka pedig az, hogy az elmúlt évtizedekben a környező mezőgazdaság határozta meg a Rábaközön átfolyó palatok vízszintjét. Ezen vízszintet megemelni nem lehetett, mert akkor a mezőgazdasági területek laposabb részei víz alá kerültek volna. A mai mezőgazdasági átalakulás, tulajdonosváltás bizonyára több erdő létrejöttét fogja eredményezni. Kíváncsunk volna, hogy ezek a magánerdők a mélyebb fekvésű területekre kerüljenek. Így a megemelt vízszint pozitív hatással lenne a magánerdőkre és az állami erdőkre egyaránt, és nem zavarná a mezőgazdasági termelést sem.

Milyen volt a Rábaköz vízvilága 200 évvel ezelőtt? Ennek megismeréséhez nagy segítséget nyújtanak a rendelkezésre álló régi üzemtervek, Timaffy László „Rábaköz, Hanság” c. könyve és az „Erdőgazdálkodás története Magyarországon” c. könyvből a Balsay László által írt szakasz.

„Rábaköz a földrajzi meghatározás szerint a Kisalföldön helyezkedik el, délen és keleten a Rába határolja, nyugaton a Répce, északon a Hanság peremvidéke a határ. Rábaköz és a Hanság is a vizek munkájának köszönhetik létüket, mert a felszínt a Rába és a Répce lerakódásai alakították ki. A Rábaköz felszíne nagyobb részben sík. A felszín délről észak felé lassan lejtő síkság. 130 m tengerszint feletti magasságról 118 m-ig laposodik.

A Rába mellékágai hálózatként be a térséget (Kis-Rába, Keszeg-ér, Szili-ér, illetve Sárdos-ér). A vizekkel összefüggésben alakult ki a Rábaköz talaja. Alapja folyóhordalék, rá foltozban lösz települt, így az öntéstalajok változatos elrendezésben találhatók meg. Ezen terület hazánkban leginkább az Atlanti-óceán hatása alatt álló területe. Több a csapadék is ebből következően. Az egyes szakírodalmak 650-700 mm-t említenek. A régi adatokból meglevenedük, szemünk elé varázsolódik a régi vízvilág. Ennek a tájának a fő folyója a Rába. Egyre csökkenő ésszel kanyargott végig a tájon egészen Győrig. Nicklénl ágazik ki a Kis-Rába, ami Kapuváron keresztül vitte a Rábaköz vizét a Hanyba. A

Répce Répcelaknál ér a Rábaközbe, és azon átfolyva vitte a vizét szintén a Hanságba. Ezek a folyók esőzések, áradások idején nagy tóvá duzzasztották a mocsárvilágot. A Répce és a Nagy-Rába kiöntéseivel az egész táj időszakosan víz alá került, még a Fertővel is összefolyt ez a hatalmas víztükör. A XIX. században a szabályozás, ármentesítés új korszaka kezdődött. A szabályozás munkája idején 1803-ban csatornálták a Kardos-ér medrét, 1811-ben megásták az Ikva-csatornát, majd a Hanságban a Szegedi- és Tőzgecs-csatornát. Végül az 1886-1900 közötti Rába-szabályozás alakította ki a mai vízhálózatot.”

Itt, a Rábaközben van az erdészetünk, melyet Rábaközi Erdészetnek is nevezünk. Két erdőgazdasági tájba tartozik: Hanság és Kemenesalja. Területe: 5725 ha, amiből 5265 ha az erdő. 16 község határában helyezkedik el, ebből érzékelhető szétszórtság. A történeti áttekintésből már ismertek geológiai és domborzati viszonyai, valamint éghajlati körülményei. Az elmúlt 10 év csapadéka 480-620 mm között ingadozik. Ebből látszik, hogy amíg a régi üzemtervek 650-700 mm csapadékról beszélnek, sőt megemelték, hogy az kevés, addig ma 100 mm minden évben hiányzik. Talajvízszint-méréseinkből pedig kitűnik az 1-3 m süllyedés az elmúlt években. Az erdészet nagyobb része többletvízhatástól független, míg kisebb részben időszakos vízhatású. A Kemenesi fennsík – ahova erdészetünk is tartozik – nagy részén ma már kultúrerdők találhatók. Fás szintben a tölgy-kőris-szil ligeterdők voltak a jellemzők (Himod, Kapuvár, Babót, Vitnyéd). Kisebb részben pedig a cseres-tölgyesek (Vitnyéd-Csapod). Őshonos fafajaink: kocsányos tölgy, kocsánytalan tölgy, cser, molyhos tölgy, magas kőris, mézgás éger, fehér fűz.

Az egyes fafajok csökkenő elegyarány sorrendjében az következő területeket foglalják el: KST 37%, Cser 23%, EF 21%, MK 10%, Akác 3%, NNy. 3%, Hárs, Juhar, Gy. 3%.

A Rábaköz legjellemzőbb területe az Iharos, Himod, Faluhely, a petendi erdő, ami a Kapuvár-Himod-Babót-Bogyoszló község határában van. Ez az az erdőtömb, ahol a legtöbbet tehetnénk a víz visszapótlására, mert itt folyik a Kis-Rába és a Répce.

Rendeklézre állnak a Kapuvári Erdőgazdálkodás 1889. évtől kezdődő üzemtervei. A himodi erdő kivételével ez a terület az Eszterházy Hercegi Hitbizományhoz tartozott, a himodi erdő pedig a győri püspökséghez.

Mit ír az 1889-es üzemterv a vízgazdálkodásról? „A légköri csapadékok megfelelőek. A vidék vízhiányban nem szenved. Az erdő némely évben a Rába folyóban beálló igen magas vízállás következtében részben áradásnak van kitéve, ez azonban a folyamatban lévő Rába-szabályozás folytán rövid idő alatt megszűnik.” Ekkor az alábbi fafajok domináltak: kőris 51%, tölgy 23%, nyár 12%, éger 12%, gyejtán 2%.

Azt írja az egészségi állapotáról, hogy „a fajok növekedése kiűnőnek mondható”. Az 1921-es üzemterv még hasonló állapotokról ír, de már a peremterületek szárazabbak, ahol a kőris meghatározó szerepét már a tölgy veszi át. A vágásforduló a 40 évről 60, illetve 80 évre emelkedik. Felújítás „fokozatos felújító vágással kapcsolatos alátelépítéssel” történik, a szárazabb babóti területeken pedig fokozatos felújító vágással, természetes úton.

Az 1934-es üzemterv a következőt írja: „Iharos talaja elsőrangú áradmányos talaj. Míg a közepén folyó Kis-Rábát nem kotorták rendszeresen, hónapokon át volt árasztva folyóvízzel, melynek finom iszaprétegei lerakódtak. Mióta a Kis-Rába medrét évről évre tisztítják, a talajviszonyok (kivált a nedvesség szempontjából) lényegesen megváltoztak, amit éppen a faállományok fejlődésén lehet észrevenni. A kőris fejlődésében hanyatlás jelei mutatkoznak, holott egy-két évtizeddel előbb a talaj még ideális kőrisállományokat produkált. Az elegyetlen kőrisállományokat az elmúlt évtizedben szű lepte el oly mértékben, hogy rendkívüli fahasználatot kellett végezni. A Rába-szabályozó Társulat működése óta az idősebb állományokban gyakran fellelő csúcs-száradás és egyéb betegségek arra engednek következtetni, hogy a talajnedvesség a kőris tenyészetének nem felel meg, hanem a tölgy igényét elégítik ki. A vágásforduló már mindenhol 80 év.”

Milyenek a mai körülmények? Folytatódott a kőris fogyatkozása, a tölgy területfoglalása pedig növekedett a kőris, a nyár és az éger kárára. Az elmúlt 10 évben ugyan erőlködünk 40-50 ha-on visszahozni a kőrist, de ha a víz fogyatkozása, a talajvíz csökkenése tovább tart, akkor ez

eleve sikertelenségre vezet. Az utókor nem ismeri majd a himodi kiváló minőségű habfehér kőrist.

Mi, erdészek sem mindig cselekedtünk a legokosabban. Példárá a himodi erdőréssz. Az 1970-es évek elején készült el az erdőtömb lecsapolása. Néhol 1 m – 1,5 m mély árkok készültek. A lecsapolást, vízelvezetést tökéletesen megoldották, utánpótlási lehetőség viszont nincs. Meg kell keresni a víz visszapótlásának lehetőségét. A Kis-Rábán Iharcs-Major körül duzzasztót kell építeni, ami még a Babót, Bogoszló község határára levő erdő felé is biztosítaná a vízfolyást.

Erdészetünkhez tartozik még három apróbb erdőtömb. Az egyik ilyen Rábakecöl, ahol kizárólag a Rába vízszintjéről függ az erdő alatti talajvíz. Az elmúlt 10 évben nem lépett ki a medréből, az árterében lévő holtágak is szinte egész évben szárazak. Nyárasok száradnak le, véghasznájuk, helyére tölgy kerül. A páli erdőbe vizet vinni nem lehet, árok, csatorna nincs. A talajvíz süllyed. Tölgyeseinken a tisztítási koról felfelé egyre több a száradék. A harmadik erdőtömb a Szany, ahol az erdészet egyik legértékesebb szlavontölgy-állománya található. Hasonló a helyzet, mint Himódon. A lecsapolás itt is tökéletesen sikerült. A vizet elvittük, pótolni nem tudjuk, legfeljebb azt tehetjük, hogy a csatornák, átvezetők eltömésével, elzárásával a tavaszi csapadékokat valamelyest visszatartjuk.

Mi, erdészek azt szeretnénk, hogy a térségben a talajvízszint megemelkedjen. Az előzőekben említett folyók, patakok visszaduzzasztásával a víz visszapótlás megoldható legyen, ahol pedig ez nem lehetséges, ott akadályozzuk meg az elfolyást, illetve a csapadékvizet tartjuk vissza.

A Kisalföldi EFAG nyilvános pályázatot hirdet a Győr-Moson-Sopron megyei

5-301 jelű	16146 ha
5-302 jelű	7380 ha
5-305 jelű	7140 ha
5-306 jelű	5278 ha
5-307 jelű	3918 ha

nagyvadas jellegű vadászterületek 1994. januárjától határozatlan időre szóló haszonbérletére. Pályázhatnak azok a vadásztársaságok, akik a szakszerű vadgazdálkodást a mező és erdőgazdálkodással összhangban végzik, valamint annak pénzügyi fedezetét igazoltan biztosítani tudják. A pályázati feltételek 1993. december 1-jétől átvethetők titoktartási nyilatkozat mellett 20 000 Ft + ÁFA ellenében a KEFAG Titkárságán (Győr, Corvin u. 9.).

A pályázat nyertesei kötelesek viselni a pályáztatás költségeit, illetve a vadgazdálkodási berendezések értékét a volt vadásztársaságnak megteríteni.

A pályázat benyújtási határideje: 1993. december 31.

KOVÁCS MIHÁLY

A rábaközi tájban végrehajtott vízszabályozások története, célja, lehetőségek az erdőterületek vízgazdálkodásának javítására

A Rábaköz, a Hanság és a Fertő-táj kialakulásánál fogva egységes vízrendszert alkotott. A hidrometeorológiai és domborzati viszonyok szélsőséges helyzetek kialakulását tették lehetővé a területen. A Duna, a Rába és a Répce árvizei gyakran elöntötték a táj nagy részét, ugyanakkor több évig tartó szárazság után többször kiszáradt a Hanság és a Fertő tó is.

Az ember az akkori igényeknek megfelelően igyekezett beavatkozni a természet által diktált környezeti feltételek megváltoztatásába. A mezőgazdasági tevékenység kiterjesztése és fejlesztése érdekében végzett ármentesítési és lecsapolási munkák a rómaiak hódításától kezdve nyomon követhetők a XVIII. sz. végéig. Ezek elsősorban helyi jelentőségű, egymástól elszigetelt munkálatok voltak.

A szervezettnek mondható vízrendezési munkák mintegy 200 évvel ezelőtt kezdődtek. 1838-ban készült el az első főfogó terv a térség vízrendezésére. 1873-ban megalakult a Rábászabályozó Társulat és kezdetét vette a térségben a szervezett, tudatos vízgazdálkodás megteremtése. Ebben az időszakban fogalmazódtak meg a vízrendezéssel kapcsolatos azon kritériumok, amik a mai napig is helytállóak. Ezek: a Rába, Répce és mellékfolyóik szabályozásával biztosítani kell az árvizek kártétel nélküli levezetését a Mosoni-Duna irányába. Biztosítani kell a Fertő tó vízszintjének szabályozhatóságát, lehetővé kell tenni a káros belvizek levezetését, száraz időszakban pedig – idegen vizek hozzávezetésével is – biztosítani kell a vizek visszatartását és a szükséges területek öntözővízzel való ellátását.

Ezen kritériumok figyelembevételével a társulat a századfordulóra fokozatosan kiépítette azt a vízrendszert, amely a mai Kis-Rába-öntözőrendszer alapját képezi és már akkor 40 000 ha terület öntözővíz-ellátását célozta. A XX. század első harmadáig végrehajtott fejlesztésekkel a térségben a folyók szabályozásának és a mesterséges vízgazdálkodás kialakításának története lezárultnak tekinthető.

Ezt az időszakot követően a kiépített rendszerek szinten tartása, igény szerinti kapacitásbővítés, korszerűsítés, valamint a védelmi biztonság növelése volt a fő cél. Ennek szel-

lemében a nagyvízi-medrek vízszállító képességének növelése – medersüllyesztés nélkül –, összekötő csatornák és vízvisszatartó műtárgyak építése volt a feladat, hogy a csatornarendszerek közötti vízátkormányzás biztosításával a védekezési és öntözővíz-biztosítási lehetőségek növekedjenek. Az így kialakult és rendszeresen karbantartott állami művek alkalmasak a területen jelentkező vízigények kiszolgálására. Ennek fő bizonyítéka a térség magas szintű védelmi biztonsága és az évi több mint 14 ezer hektár – víz-jogilag engedélyezett – öntözött terület.

Az 1950-es évektől napjainkig végrehajtott intenzív üzemi vízrendezéseket nem mindenhol követte megfelelő szintű üzemi vízgazdálkodás, így azok hatása elsősorban lecsapolásként jelentkezett. Ennek, valamint az évek óta tartó csapadékhányagnak a következtében a Rábaközi Erdészet területén jelentős talajvízszint-süllyedés következett be, ami egyik fő oka az erdőállományok pusztulásának.

Az erdőterületek vízellátásának javítására, illetve megoldására a helyi adottságokat és az állami műveket figyelembe véve, kettőféle megoldás lehetséges.

A Fertő, Vitnyéd és Csapod környéki erdőtestek időszakos kisvízfolyások mellett helyezkednek el. Mivel a területen megfelelő szintű tározási lehetőség nincs, elsősorban a lehullott csapadéknak a talajba történő elszívárgatása lehet a cél. Ezt egyrészt a megfelelő erdőműveléssel, másrészt az üzemi csatornahálózat vízelvezető képességének csökkentésével – mederátültetés, fenékigát, medertisztítás elhagyása – lehet elérni. A területre érkező időszakos külvizek átvezetését a közcélú medrekbe építendő fenékgátakkal és a karbantartási nélkülöző vadpatak jelleg visszaállításával lehet lassítani.

A Kis-Rába-öntözőrendszer területén elhelyezkedő erdőtestek vízellátását az állami főműveken meglévő, esetleg létesítendő vízkivételek segítségével lehet biztosítani. A másodlagos vízszétosztást az üzemi csatornahálózaton, kis műtárgyak építésével lehet megoldani. A szükséges beavatkozások és üzemrend kialakításával a területek állandó vízellátása biztosítható. A vízrendszer kiépítettsége lehetővé teszi, hogy egyes területeken azonnal megkezdődhessen az öntözés.

Lényeges javulást eredményezhet a Kis-Rába térségében az a tény, hogy 1992-től az öntözővíz-szolgáltatás az Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság feladata. Eüől az időpontról kezdve az állami főműveken folyamatos üzemelést biztosítunk olyan szinten, hogy az a területen gazdálkodókat ne zavarja.

A Rába-közi erdők vízgazdálkodásának javítása végett a továbbiakban folyamatos együttműködést tartok szükségesnek az erdészeti és vízügyi szakemberek között, hogy az igények és a szolgáltatási lehetőségek folyamatos egyeztetésével a problémák megelőzhetők legyenek.

ERDŐTELEPÍTŐK FIGYELEM!

MMI által vizsgált, Pannónia és OP 229-es nemesnyár gyökeres dugvány 6-8 Ft/db.
Feketedió 1 éves magtágyi csemetsz 3 Ft/db eladó.

Érdeklődni lehet:
Bényi Sándor, Szekszárd-Keselyős.
Telefon: (74) 311-833.

KOCSIS LÁSZLÓ

Cseritalajok erdeinek egészségi állapota a (víz)gazdálkodás tükrében

A Rábaközi Erdészet területén az ún. „cseri erdők” sajátos helyet foglalnak el mind termőhelyi, mind gazdálkodási szempontból.

Ezek az erdők savanyú kémhatású, vassal cementálódott kavicsos váz- és pszeudogleies talajokon („cseri földeken”) állnak. Vízgazdálkodásuk kedvezőtlen. Vízét a terület csak az évenként lehulló csapadékból kap, melynek csökkenése az utóbbi évtizedekben jelentős. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a csapadékosulás rendkívül nagy szórását mutat, az elmúlt 20 évben 430 mm és 620 mm között ingadozik. Átlaga folyamatosan csökken. A csapadék maximuma nyárra, rendszerint július hónapra esik. Ősszel kevés a csapadék, a téli hónapok is rendkívül szárazak. Fentiek miatt a talaj időszakosan túl nedves, illetve túl száraz. Gyakori eset volt, hogy a szárazság idején lehullott csapadék „pangó vízként” a talaj felszínén maradt. Ezt megszüntetendő, az 50-es években vízelvezető árkok rendszerével vezették el az egyébként csak pár napig létező vizet. Napjainkban már világossá vált, hogy erre a vízre szüksége lenne az erdőnek.

Annál is inkább fontos ez, mert – mint említettem – vizet csak a lehullott csapadék jelent a területen, itt nincs folyóvíz. Sajnos a folyamszabályozások a talajvízszint 3–4 m-es csökkenését okozták.

Az első üzemtervi feljegyzések a századfordulón készültek. Már akkor felhívták a figyelmet a rendkívül mostoha termőhelyi viszonyokra. Akkor a területen zömmel legelő-erdők álltak, sarjzatot cserések. A felújítások kivitelezésekor a feladatokat a csapadék megőrzése érdekében végezték. Ez még napjainkban is megérveleendő! Kerülték a tarvágást, az alátelítéti állományokat fokozatosan és igen óvatosan bontották meg. Felújítást lehetőség szerint az őshonos fajokkal végezték, cser- és kocsányos tölgyvel.

Változás a II. világháború után következett be, amikor a megnövekedett iparifa-igény biztosítását a fenyők területének növelésében látták. Az 1955-ben készült üzemterv szerint a fajok területi aránya még az őshonos fajok uralkodását mutatja: CS. 55%, KST 13%, de már az erdeifenyő is jelen van 10%-kal (1931-ben 2%). Erre az üzemtervi időszakra esik az első nagy kiterjedésű erdeifenyvesek létrejötte. Nem vették (nem vehették?) figyelembe azt a gyakorlati által már 1931-ben bizonyított tényt, miszerint „az erdei és feketefenyő fejlődése az itteni termőhelyen nem kielégítő, 25–30 éves korban biztosan elszárad”.

Az 1975-ös üzemtervi adatokból kiolvasható, hogy a fenyőterületek 80%-a az első két korosztályba tartozik. Ez bizonyítja, hogy 1955–1975 között történt az erdeifenyő-területek jelentős növekedése. Ebben az időszakban végzik a mezőgazdaságtól átvett rossz minőségű területek fenyvesítését. A cser rovására is fenyővel újítottak fel. Az 1955-ös 55%-hoz képest a cser 1975-ben 27%-ban van jelen.

A jelenlegi (1985-ben készült) üzemterv kezdetekor az erdeifenyő a fajok 18%-át alkotta, 700 ha-on 130 000 m³

élőfakészletben. Az üzemterv kimutatja, hogy növekedett ugyan a fenyőterületek aránya az előző üzemtervi időszakhoz képest, de a növekedés üteme lelassult. Ennek oka, hogy csak a legszükségesebb termőhelyekre ültettek fenyőt. A jobb termőhelyekre cser, esetleg kocsányostölgy került.

Erre az időszakra esik az akácállományok letermelése. Az akác a „cseri talajokon” nagy területeket foglalt el (1955-ben 14%). Mivel az erdőfelügyelőség az üzemtervi időszak alatt nem engedélyezte az akácok sarjztatását, ezen területek 80%-ára erdeifenyő került. Ez a szemlélet 1979-ben enyhült, amikor engedélyezték a 200 br. m³/ha fatömegű akácok sarjztatását. Ettől az időszaktól számítható az erdeifenyő-felújítások csökkenése.

A 80-as évek aszályos esztendői tovább rontották az állományok helyzetét. Egy-egy aszályos nyáron 1–2 m-rel tovább csökkent a talajvíz szintje. A lesüllyedt vízszint a fák gyökerei nem tudták követni, rohamosan elkezdődött a csúcsszáradás.

A szárazság nemcsak az idős állományokban, de a fiatalokban is nagy pusztítást végzett. A lombos fajok (CS, KST) és az erdeifenyvesek közül az utóbbi sínylette meg jobban a szárazságot. Az erdeifenyvesek egészségi állapota egyértelműen rosszra mondható. Különösen áll ez a 20 éves és előtti állományokra, ahol nemcsak a rovarok, de a *Heterobasidion annosum* is tömeges pusztítást végez. Állományrészek száradnak el, dőlnek össze.

1989-ben már nagyobb mértékű egészségügyi termelés vált szükségessé. Azóta minden évben növekszik a kitermelésre kerülő fatömeg. 1991-ben a kitermelt faanyag 98%-a fenyő volt.

A problémát súlyosbítja, hogy az erdeifenyő-állományokban napjainkban szükségessé vált a nevelővágások végrehajtása. A feladat azért jelent óriási munkát, mert nagy területeken és szinte egy időben kell elvégezni. Az állomány jelenlegi és várható egészségi állapota, növekedése megkérdőjelezi a ráfordított munka gazdaságosságát. Kérdéssé válik a fenyőkre előírt (70 éves)vágásérettségi korig való fenntartásuk is.

Amit ma „a cseri erdők” egészségi állapotának védelmében vízgazdálkodási szempontból az erdőszetnek tenni kell: a csapadékvíz minél nagyobb mértékű visszatartása. Sajnos más vízre nem számíthatunk.

Nagyon fontos az őshonos fajok (CS, KST) területének visszahódítása a fenyvesek rovására. Ezt egyébként a „Természet” is elkezdte minden külső beavatkozás nélkül. Tanúi lehetünk, hogy elegyetlen fenyveseinkbe visszatér a csertölgy-újulat.

Napjainkban a „cseri talajokon” a felújítás cser- és kocsányostölgy-makkal történik, ugyanúgy a mezőgazdaságtól átvett területek betelepítése is. Ezeken a területeken már jelentős eredmények mutatkoznak.

DR. KÁRPÁTI LÁSZLÓ

Hozzászólás

A rábaközi és ún. csererdők természetvédelmi szempontból korábban sajnos kevésbé értékes állományoknak számítottak, ezért e vidéken országos jelentőségű természetvédelmi terület nincs. Vannak helyi értékek, korábbi megyei értékek, amelyek közül a kocsányos tölgyesek emelkednek ki csodálatos kora tavaszi geofiton flórájukkal.

A tájegységet összességében tekintve a természetvédelem mai szemével kell megközelíteni ezt a vidéket. Először is fontosak azok az erdőn kívüli, szinte „ösgyepnek” számítható legelők, amelyek főleg a cseri talajokon alakultak ki, változatos növény- és állatvilággal. Bár nem védettek ezek a területek, mégis fontos lenne, hogy az erdősítési program elsősorban a felhagyott szántóterületeken, ne pedig a gyepterületeken menjen végbe, hiszen ezek a gyepek a rétek életközösségére jellemzők, magas fokú biodiverzitással rendelkeznek.

Sajnos az elmúlt évtizedekben tájegységünkben nem mindenben folytak szerencsés átalakítások. A nagyobb gabonatermelés érdekében felszántották, lecsapolták, „meliorálták” a mély fekvésű legelők jó részét, s ezek kiszáradásával jövedelmezhetetlen kárt okoztak a környezetükben lévő kocsányos tölgyeseknek. Ma, amikor aszályos évek sorozata után szükségünk lenne arra, hogy a vízelvezető csatornák egy részében magas vízszinteket tartunk, veszélybe kerülnek így mond a mezőgazdasági területek, tehát tulajdonképpen azok a szántók, amelyek az elmúlt évszázadokban mindig legelők vagy még korábban kocsányos tölgyesek voltak. Bonyolulttá válik a víz megtartása abból a szempontból is, ha a termelőszövetkezetek a kárpótlásra, rész-

arány tulajdonba szánt földeket a mély fekvésű helyeken jelölik ki, hiszen itt az erdészeti magasabb vízigényű erdők sok magántermelő ellenérdekével fog találkozni.

Ahol lehet – pl. csak erdőterületen lévő csatormáknál –, meg kell valósítani a magasabb vízszinteket, sőt az időnkénti elárasztásokat is, mert enélkül a térség kocsányos tölgyesei ki fognak pusztulni, vagy legalábbis erősen károsodnak.

A természetvédelmi területek esetében – pl. Hansági Tájvédelmi Körzetben lévő erdők – van lehetőség a vízdíjak elengedésére, illetve mérséklésre. Ez évtől az ökológiai célú víztér vízkészlet-használati díjat nem kell fizetni. A Dél-Hanság és az Észak-Hanság (nyugati és keleti Hanság-medencék) esetében ebben az évben már igyekeznünk kihasználni a fenti lehetőségeket, hogy az égerállományok elegendő vízhez juthassanak.

Egyaránt érdeke az erdőgazdálkodásnak és a természetvédelemnek, hogy lecsapolások, meliorációk, talajvíz lecsívásával sújtott síkvidéki erdeink a jövőben elegendő vizet kapjanak, s ez természetesen nem lehet egyszerűen öntözési célú, hanem igenis ökológiai érdekű vízigény.

Erdővédelmi, ökológiai és gazdálkodási gond is a térség elfenyvesítése, s a fenyőerdőkben fellépő kórokozók és károsítók egyre fokozódó negatív hatása. Nyilvánvalóan ezek az erdők hosszú távon nem tarthatók fenn, átalakításuk szükséges. E munka folyamán figyelemmel kell lennünk a természetes, őshonos és korábban is itt élt hazai fafajainkra, a cserre, a kocsányos tölgyre, a magas kőrisre, a fehér és szürke nyárra stb.

Vissza a természethez!

Előszó Kató Pál cikkéhez

Kató Pál idősebb erdőmémők kollektív írásait mindig nagy tisztelettel olvastam, és olvasom most is véleményét a Szigetköz élővilágának megmentéséről írt felhívásunkról. Igen nagy köszönettel tartozom, mert e sorok olvasása közben olyasvalamire döbbsenem rá, amit különben később, vagy talán soha nem ismertem volna fel – bár mások biztos régóta tudták. Nevezetesen, hogy miért olyan fontos, sőt elengedhetetlenül fontos a természet és így a Szigetköz megmentése is.

Tessék észrevenni, hogy csupán egy véleményeltérési milyen durva, bántó megfogalmazást eredményezett, és ez egyre gyakrabban fordul elő, csak van aki vállalja az írást, van aki az alattomos háttérzúrást választja, és hál’istennek vannak vitaképes gondolkodók is. Árvítt értelemben most, amikor a tömött buszon szétpattanó gyerekklufi durranására felsikoltanak az utasok, a

régóta kínzott, hajszolt ember a megnyugvást, bölcsességet, megértést, mondhatnám az örömet a természetben találja meg – és úgy néz ki, hogy ez egyre inkább így lesz a jövőben is. A természet, benne az erdővel és egész környezetével nélkülözhetetlen, létfenntartó elemként emberi elménk tápláléka lett! Ezeknek az ostorcsapásnyi soroknak fájdalma ébresztett rá igazán, hogy persze vannak eddig is fontosnak tartott „szigetközi szolgáltatások”, mint az ivóvíz, teherhajózás, energia-szolgáltatás és így tovább, de ez mind eltörpül emberi elménk nélkülözhetetlen tápláléka, a természet. Így a nagybetűs SZIGETKÖZ mellett.

Úgy gondolom, többen is állítjuk, sőt talán abban egyet is értünk, hogy meg kell menteni ezt a páratlan természeti értéket, de folytathatnánk a sort a Balaton, a Kis-Balaton, a Nagyberék, a Velencei-tó említésével. A különbség

talán ott van, hogy van aki fegyveres merénnyel felőrli „Bósseli” és „Nagyamarossal” – ellentmondást nem tűrve már lépett is, és van aki a természet megőrzésével próbálkozik. Átmenetileg lehet a fegyver erősebb, de nem hiába mondja az ezerévesnél idősebb „frás” bölcselése, hogy szép szóval még a vaskaput is ki lehet nyitni.

Ezek után csupán zárójelben jegyzem meg, hogy a kritizált felhívás tömör megfogalmazásánál figyelembe vettük az MTA állásfoglalást, a parlament döntését, az ERTI vizsgálati anyagát és igen szerény, töredék mértékben korlátozott vízgazdálkodási, környezetvédelmi, erdészeti és vadgazdálkodási ismereteinket, valamint némi emberi jövőképet is – zárójel bezárva.

Bán István

Felhívás az Erdészeti Lapok olvasóihoz!

Tisztelt Olvasó!

A szerkesztőség és a Mezőgazda Kiadó szeretné az Önök véleményének figyelembe vételével megújítani a lapot.

A javaslatok alapján remélhetően tartalmasabb és megjelenésében korszerűbb szakfolyóiratot jelentethetnénk meg.

Kérjük ezért, hogy a felmérő lapot kitöltve lehetőleg postafordultával feladni szíveskedjen. (Ha úgy gondolja, ne írjon feladót.) A lap értelemszerűen összehajtva, megtűzve, levélbélyeggel ellátva postára adható.

Kérdések:

	igen	nem
Változtassunk-e a címlapon?	☐	☐

Ha igen, milyennek képzelem?

.....

.....

Maradjon-e az évszakonként változó szín?	☐	☐
--	--------------------------	--------------------------

Rendszeresen olvasom	☐	☐
----------------------	--------------------------	--------------------------

Jó-e a rovat szerinti témaközlés?	☐	☐
-----------------------------------	--------------------------	--------------------------

Milyen témát olvas leginkább?

.....

.....

Hány százalékát olvassa el a lapnak?

Milyen az írások szakmai színvonala?	☐	☐	☐
	jó	közepes	gyenge

Mivel a lap előállításához közel 100 forintba kerül,
a jelenlegi 30 forintos vételárhoz

milyen mértékű emelést tart elfogadhatónak?	☐	☐	☐
	20	40	60

forintot?

Egyéb megjegyzések, észrevételek, javaslatok:

.....

.....

.....

Hirdessen az Erdészeti Lapokban!

Mezőgazda Kiadó

Feladó:

FONTOS TUDNIVALÓ!

Az Erdészeti Lapok
szerkesztőségének telefonszáma megváltozott.

Az új szám:

201-7737, mely egyben az OEE telefax száma is.

Kérjük szerzőinket,
hogy írásaikkal együtt küldjék meg pontos lakcímüket
és személyi számukat is
a honoráriumok kifizetéséhez.

NE SUTOR NE ULTRA CREPIDAM

Egykor volt osztályfőnököm ezt írta az érsekújvári érettségi dolgozatomba, kitépve füzetemből, azzal adta át apámnak, hogy szaktanársan meg a képzett tárgy írásművekről, amelyekhez nincsen meg a képzettségem. Ugyanis a dolgozatomban néhány oldalt írtam arról, hogy Csehszlovákiában (1922-ben) miként nem érvényesült a trianoni békeszerződés tétele, a népek önmegrendelkezési joga.

Hát igen. Eppen elegendő vélemény lenne a latin mondas *dr. Bán István*nak a Wild und Hund f. évi februári számában megjelent cikkéről, amelyben szigetközi problémákat feszeget, láthatólag részletes ismeretek hiányával.

Hogy valójában miért, mi épül a Szigetközben, és mit okozott a 16 milliárdért megépült, de kormányutasításra be nem fejezett – már üzemképes – dunakiliti duzzasztó üzemek kivételével.

Dr. Bán úr megjelent írásában azt írja, hogy: „A szlovák vízierőmű-lobby a Magyar Kormány tiltakozása ellenére a Duna természetesen medrét önkényesen megváltoztatta” és az így okozott katasztrófa elhárításához valamennyi természetbarát tetterős segítségét kéri.

Helyénvalónak tartom a Dunántúli elismert napilapjában, a Kisalföldben ez év szeptember 10-én megjelentekből a következőket idézni:

Már kezd köztudottá válni az, hogy nem igazán erőmű épült, hanem hajózási vízlépcső. Természetesen a vízlépcsők által elemelt vízzel turbinákat is lehet üzemeltetni, amellyel legcélszerűbb elektromos áramot termelni, aminek 20-50 évi értéke fedezi az építési költséget!

A magyar és csehszlovák szakemberek felismerték azt, hogy a rohamosan növekvő igényű, hajón való szállítást Bécs és Budapest között csak akkor lehet fenntartani, ha korszerűsítik és biztosítják a nemzetközi Duna-bizottság által előírt 3,5 méter vízmélységet. Ez csak a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer megépítésével lehetséges, mert csak ezzel lehet a szükséges vízmélységet tartani mind a szigetközi kavicsátlányok, mind a nyergesújfalu és dömösi zárlatok felett. Ezért elevenítették fel *Mossanyi Emil* tervét 1970-ben és kidolgozták a csehszlovák szakemberekkel közösen a BNV – szlovákul GNV – tervét, amely az általunk történet munkabeszámolattól 80 százalékban el is készült.

A kivetelt tervnek azonban egy súlyos hibája is volt. Nevezetesen az, hogy a hajózási csatornába terelt víz hiánya káros lesz az elterelés hosszán, mert a terep Rajkától Gyönyűig 17 métert lejt, aminek következtében Ásványig nemcsak a Duna medrére, hanem az oldalágak is kiürülnek, és a hullámtéri holtágak kiszáradnak. (Ez a dunacsinai záras miatt is történt.) A környezetvédők – nagyon helyesen – ezt kifogásolták (én magam is egy 60 oldalas tárgyi tanulmányomban), és emiatt 1982-ben egy 60 fős bizottság úgy döntött, hogy a győri vízügyi igazgatóság szakemberei szerinti vízpótlórendszerrel kell kiegészíteni a tervet. A vélemény szerinti munkálatok meg is kezdődtek, majd leálltak.

A BNV 1982-ben kidolgozott terve szerint nem kerül a Duna vízének minden cseppje a hajózási csatornába, hanem a Dunakilitin megépült duzzasztó árapasztó és hajózási zsiliprendszeren felül a vízpótlást biztosító zsilipek is elkészültek, amelyek keresztül a Duna felhagyott medrére *másodpercenként* 50 köbméter, az oldalágakba, holtágakba 200 köbméter, továbbá a mentett oldali öntözőrendszerbe 6 köbméter és a Mosoni-Dunába 20 köbméter vizet lehet bocsátani. A Duna hullámtérén még meglévő oldal- és holtágakat földmunkálatok új ártéri csatornákkal összekötik, és ezeket a Duna csaknem üres medréből elzárják, zárásokkal, bukókkal visszatartják a vizet úgy, hogy ezekben a vízmélység átlagosan 3 méter legyen, és víz-

szintje ne változzék, hanem azonos szinten áztassa a partjait. A főág hossza 40 kilométer, de ellátja vízzel a még meglévő mellékágakat is, amelyek hossza körülbelül 60 kilométer. A fő- és mellékágakban a víz nem áll, hanem áramlik, amelynek a sebességét a zsiliprendszerrel a halgazdaság érdekeinek megfelelően szabályozni lehet, de 4 nap alatt a hullámtéri vízpótlórendszer vize kicserélődhet – a Balaton vize 2 év alatt...

A hullámtéri vízpótlásnak két nagyon figyelemreméltó hatása lesz környezetre. Biztosítani fogja a talajvíz állandó szintjét, és pedig a jelenleginél alacsonyabban, amely lehetővé teszi az értékebb keménylombosok – tölgy, szil, kőris, juhar – telepítését, de az alacsonyabb szinteken megmaradhatnak a nyárasok is. A fő- és mellékágak igen tekintélyes partjainak a hossza meghaladja a 300 kilométert (!) is, és ezeken a partokon lehetséges lesz a szinten elég gyorsan növekvő éger galéria-erdők telepítése. Az éger kiváló hánthóli lemez- (furnér) és bútortorfa (faragványok), de már ceruzára sincsen elég, ezért nem tudunk például ma ceruzát hegyezni...

A szlovákok és egyes magyar környezetvédők szerint a felhagyott Duna medrét kell lépcsőzni a hullámtéri vízpótlás helyett. Ezt a megoldást a 60 fős bizottság már 1982-ben elvetette, mert többszöröse kerülne – és a harmadát sem éri – a már készülőnek, és a hossza, valamint az egyoldali parthossza csak 30 kilométer lenne, mert a balpart a szlovákoké.

Halászkok, horgászok, vadászok pedig nagyon jól tudják azt, hogy a vízdátók igazi élettere nem a 8-10 kilométeróra sebességgel folyóvíz, hanem a csendes, állandó vízszintű, de áramlással felgyűlő víz. Tehát a halak és a vízimadarak jobb ott-hont fognak ebben jelni, mint a változóban. Az európai hód is újból otthonra talál majd, mert az állandó vízszint miatt rejte marad várának vízalatti bejárata és nem kell neki emmek biztosítására duzzasztókat építeni. A szárazföldi szörms és tollas vadak nyugodtan szülihetik utódjaikat, mert Rajka és Ásványráró között áradások nem lesznek, ami nem fog hiányozni a mezőgazdaságnak sem, mert növényeiket nem a talajvíz élteti, hanem a csapadék, az eső meg a hó – kivéve az igen alacsony fekvésű káposztásföldeket. Az áradások trágyázása sem fog hiányozni, mert ezek nem trágyáznak, hanem kvarchomokot és iszapot hagynak maguk után.

A mentett oldali vízpótlás pedig nem más, mint egy öntözőberendezés létesítése, tehát nem a Duna vizét pótolja, hanem a sajnálatosan csökkenő esővizet. Ez pedig úgy történik, hogy a zsilipeken kis zárásokkal – úgynevezett bukókkal – állandó szintű vizet bocsátanak a meglévő, de már szükségtelen árapasztó ártéri csatornába, így ezekkel 10 ezer hektár mezőgazdasági területet lehet olcsón megöntözni. Az öntözőcsatorna a Szávai-csatornában végződik és Bácsánál vezet a Mosoni-Dunába.

Befejezésül csak annyit, hogy ma már mindenkinek terhére, ártalmára van a hatalmas országúti teherforgalom. Ezt a hajózás tudja csökkenteni, amely nálunk 1991-ben már évi 150 millió tonna és néhány ezer belüli 2 milliárd tonna lesz, mert a szállítási költség évekkel eszelődi árszinten tonnakilométerenként közúton 13 forint, vasúton 7 forint és hajón csak 2 forint. Ezért már a rakott kamionokat is hajón szállítják a hosszabb utakon. A vízlépcsők csökkentik a hajóutak hosszát és növelik a hajók sebességét. A fentiekkel jelentős mértékben csökken a szállítási légszennyezése, amely arányos az említett költségekkel.

Összintén örülnek annak, ha közleményem dr. Bán István állásfoglalásának helyesbítését szolgálja.

Kató Pál
egykori erdőtanácsos